

DN Debatt 2017-08-29. ”Dubblad föräldraförsäkring kan införas utan merkostnad”

Föräldraledigheten kan utökas från 13 till 24 månader utan merkostnad för stat och kommun om hänsyn tas till alla typer av bortfallande kostnader. En tredelning av ledigheten där bara den sista tredjedelen är överlåtbar och 90 procent av månaderna måste tas ut före tre års ålder skulle ge en markant högre manlig delaktighet, skriver Per Kågeson.

Jämställdheten har gjort stora framsteg inom främst utbildning, politik och offentlig sektor. Vi har högst kvinnlig förvärvsfrekvens i världen, men hemma är det ofta långt kvar till jämställdhet. Före första barnet är skillnaden liten. Men familjebildning leder ofta till kvinnligt dubbelarbete som tär på hälsan trots att hälften av småbarnsmammorna arbetar deltid. Kvinnor är i genomsnitt sjukskrivna dubbelt så mycket som män och ohälsan är särskilt stor i åldrarna 30–45. Som tack för sin insats får kvinnorna sämre löneutveckling och lägre pension.

Kvinnornas inträde på arbetsmarknaden har i ringa ut sträckning medfört att män tar fullt ansvar för barn och hem. I stället har en stor del av ansvaret tagits över av den offentliga sektorn. Arbetet utförs dock fortfarande av kvinnor och deras dominans är större i förskolan än i hemmen.

Saken blir inte bättre av att förskolan brottas med stora problem. Personalen är sjukskriven längre och oftare än nästan alla andra yrkesgrupper. Vad säger det om den miljö som de delar med förskolebarnen? Kortare dagar och senare debut skulle mildra problemen. Den internationella forskningen visar att det räcker med några timmar per dag för att tillgodogöra sig förskolans positiva effekter och inget talar för att debut vid två eller tre års ålder skulle medföra nackdelar jämfört med tidigare start.

Psykisk ohälsa är dubbelt så vanligt bland barn till tidspressade föräldrar som bland övriga barn. Barnen behöver mer av vår tid, och det kan bäst tillgodoses om både män och kvinnor minskar sin arbetstid under småbarnsåren.

Att män också drabbas av hälsoproblem när de kombinerar heltidsarbete med familjeansvar visar att det inte finns något starkt kön. Det måste familje- och arbetsmarknadspolitikerna beakta om man vill minska ohälsan hos småbarnsföräldrar.

Men enligt arbetslinjens företrädare, inom såväl alliansen som socialdemokratin, är en förutsättning för jämställdhet att mammor snabbt återgår i arbete och jobbar heltid. Man följer en manlig norm som säger att barn inte får inkräkta på de vuxnas yrkesarbete och karriärer. Men varför vill så många feminister göra mannen till kvinnans måttstock? I Sverige har jämställdhet blivit synonymt med att båda föräldrarna jobbar heltid och tar lika lite hand om barnen.

Den psykiska ohälsan hos barn och ungdomar har ökat snabbt under senare tid. Hrafnhildur Gunnarsdóttir visar i sin doktorsavhandling att psykisk ohälsa är dubbelt så vanligt bland barn till tidspressade föräldrar som bland övriga barn. Barnen behöver mer av vår tid, och det kan bäst tillgodoses om både män och kvinnor minskar sin arbetstid under småbarnsåren. Jämställdhetspolitiken skulle se annorlunda ut om

den utgick från ett kvinnligt perspektiv och uppfyllde principerna i FN:s barnkonvention.

En rad studier från de senaste 15 åren visar att det finns ett starkt stöd för kortare arbetstid för småbarnsföräldrar. Sifo genomförde 2006 en mätning där 64 procent svarade att staten bör göra det möjligt för föräldrar att vara hemma med barnen tills de är fyra år. Starkast var stödet bland LO-medlemmarna. Att önskan om kortare arbetstid är starkast hos dem som tjänar minst kan förefalla paradoxalt men återspeglar att de lågutbildade har sämre arbetsmiljö, utsätts för mer negativ stress och har små utsikter till karriär. Men den nuvarande familje- och jämställdhetspolitiken har i hög grad formats av män och kvinnor med hög utbildning och goda karriärmöjligheter. En försummad aspekt på jämställdhet är att förutsättningarna på arbetsmarknaden skiljer sig åt mellan samhällsklasserna.

Arbetarrörelsen, som länge prioriterade kortare arbetstid och längre semester, har inte satsat på någon allmän arbetstidsförkortning efter 1978 trots att konsumtionsutrymmet ökat med nästan 80 procent sedan dess. I slutet på 1980-talet ville dock LO förlänga föräldraledigheten till 24 månader och samma förslag kom från regeringens utredare år 2002. Men därefter hände ingenting.

Arbetsmarknaden förändras snabbt. Automatisering och digitalisering minskar behovet av arbetskraft. Allt fler tvingas ta jobb som de utbildningsmässigt är överkvalificerade för. Det medför ökad konkurrens om de "enkla" jobben och försvårar för dem med kort utbildning, bland dem många nyanlända. Det nya läget skapar förutsättningar för reducerad arbetstid. Det skulle kunna ske i form av en allmän arbetstidsförkortning eller genom att ge småbarnsföräldrar ekonomiskt stöd för att minska arbetstiden under några år.

Med dagens regler tar pappor i genomsnitt ut fler perioder med föräldrapenning än mammor trots att de tar ut mycket färre dagar. Det finns skäl att misstänka att de i viss utsträckning är lediga när hustrun har semester eller är hemma av andra skäl. För att en kvoterad föräldraledighet ska leda till att män tar ansvar under så lång och sammanhängande tid att arbetsgivarna måste anställa vikarier måste den icke-överlåtbara tiden vara mycket längre än i dag.

Jag visar i boken **"Jämställda – men inte på mannens villkor och barnens bekostnad"** att föräldraledigheten kan utökas från 13 till 24 månader utan merkostnad för stat och kommun om hänsyn tas till alla typer av bortfallande kostnader. En tredelning där bara den sista tredjedelen är överlåtbar och 90 procent av månaderna måste förbrukas före tre års ålder skulle leda till en markant högre manlig delaktighet utan att riskera att begränsa mammornas och barnens rätt till amning. Att öka den totala tiden är också viktigt om man vill undvika att reformen påtagligt försämrar för de mest utsatta mammorna i lägen där pappor vägrar ta ansvar.

En kompletterande reform av stor betydelse för att minska stressen hos föräldrar och barn vore att erbjuda småbarnsföräldrar partiell "medborgarlön" för skillnaden mellan heltidsarbete och sextimmars arbetsdag. Den skulle kunna utgå med 80 procent av lönen med ett tak på 8 basbelopp (räknat som heltidslön). Reformen skulle få dubbel effekt på jämställdheten. Dels får de småbarnsmammor som redan arbetar deltid ekonomisk kompensation och fler pensionspoäng, dels ökar sannolikheten för att många småbarnspappor också ska välja lång deltid framför heltid.

Ett problem är dock att ett snabbt genomförande behöver finansieras över statsbudgeten. Avtalsvägen skulle ta lång tid. En möjlighet kan vara att begränsa rätten till partiell medborgarlön till ett visst antal år per förälder oavsett antal barn. Genom att medborgarlön bara utbetalas till den som arbetar lång deltid undviker man att den blir en ”kvinnofälla”.

Vi kan låta den fortsatta produktivitetstillväxten dubblera antalet årliga Thailandresor (en miljon istället för 500.000) och fördubbla konsumtionen av kläder, kosmetika, bilar och kött ännu en gång. Alternativt kan vi välja att ge jämställdhet och hälsa större ekonomiskt utrymme. Ytterst handlar frågan om vilket samhälle vi vill ha.

Per Kågeson, fil dr i miljösystemanalys